

Informace o společném zasedání vědeckého kolegia filosofie a sociologie ČSAV a vědeckého kolegia filosofie a sociologie SAV, konaném dne 18. 5. 1971 v Bratislavě*

Předmětem společného zasedání obou kolegií bylo projednání otázky vztahu filosofie a marxistické sociologie a současného stavu těchto oborů.

Základem diskuse o *vztahu sociologie a filosofie* byla studie Karla Rychtaříka, s níž byli všichni členové už dříve seznámeni. Ve stručném úvodním slově upozornil s. Rychtařík na hlavní myšlenky své práce. Konstatoval, že vztah obou vědních disciplín je řešen v několika rovinách: v rovině empirické, v rovině středního dosahu a v rovině obecné sociologie. Zdůraznil, že materiál předpokládá pojetí sociologie jako teoretické disciplíny, která zkoumá společenský život v jeho sociální specifičnosti jako celistvý systém vztahů, ve kterém ekonomické (výrobně vlastnické) vztahy jsou rozhodující. Systémový přístup ke společenskému životu dává možnost posoudit a zkoumat, jak jednotlivé části společnosti, jednotlivá odvětví, oblasti, „živé podsystémy“ fungují a působí jako relativně samostatný organismus.

Z hlediska stupně teoretického zobecnování můžeme hovořit o několika *relativně* samostatných rovinách: o empirické rovině, o rovině teorií středního dosahu a o rovině, kterou představuje obecná sociologie. V této hierarchii obecnosti má meritorní význam ontologická, gnoseologická a ideově politická problematika.

Diskutovanou problematiku je možno podle názoru autora uspořádat do dvou částí.

Za prvé jde o metodologické problémy, které byly vlastně už formulovány v XIX. století a v první polovině XX. století. Zahnují rozsáhlou ontologickou, gnoseologickou a ideově politickou problematiku. Nelze přehlédnout, že problematika, kterou se dnes zabýváme, byla řešena takovými marxistickými autory, jakými jsou například T. Pavlov, Ž. Ošavkov, G. V. Osipov, A. Sirácky. Předkládaný materiál vychází z koncepce, která byla v různých obměnách těmito autory zpracována.

Do komplexu metodologických otázek řešených v minulosti můžeme zařadit i problematiku vztahu sociologie a psychologie, resp. sociální psychologie, problematiku relativnosti sociologického poznání i velice aktuální téma vztahu sociologie a ideologie. To samozřejmě neznamená, že bychom se měli věnovat jen těmto otázkám. Jejich neujasněnost však brzdí další cestu vpřed.

Za druhé jde o problémy stavu a perspektiv sociologické práce. Mezi tyto problémy

patří empiristické a novopozitivistické tendence nedávného období československé sociologie, otázky matematizace a formalizace sociologických postupů, kybernetické modelování, komplex otázek strukturálního funkcionalismu, analýzy fungování určitých systémů, účelových skupin apod.

Autor zdůraznil, že řada otázek mohla být jen naznačena. U některých otázek existuje více možností řešení, soudí však, že tato varianta představuje jednoznačnou marxisticko-leninskou orientaci. Jde o pojetí, ve kterém marxistická sociologie má plnit nejméně dvě funkce: poskytovat znalost objektivních zákonitostí, jimiž se řídí společenský proces, a napomáhat při vypracování doporučení pro optimalizaci působení sociálních systémů v různých oblastech společenského života.

Druhou úvodní poznámku k problematice současného stavu marxistické sociologie a filosofie přednesl J. Kučera.

S. Kučera krátce charakterizoval svou zprávu, hodnotící vývoj filosofie a sociologie v r. 1971. Upozornil na potíže, s nimiž se příprava materiálu setkávala (šlo především o fakt, že nebyly dosud dokončeny analýzy celkového vývoje oborů, a rovněž proces konsolidace byl různý, zvláště v rovině ideologické). Zdůraznil, že vědecká kolegia by měla spravedlivě ohodnotit práci lidí, kteří provádějí kritiku buržoazních, revizionistických a antisocialistických teorií, hovořil dále o problémech integrace vědy a vztahu filosofie a jednotlivých vědních disciplín, o problematice zařazení vědeckého komunismu do nomenklatury vědních disciplín se všemi z toho plynoucími důsledky, o neúnosnosti dosavadního řešení kádrové situace ve jmenovaných oborech, o ohrožení výchovy nových sociologů, o nutnosti týmové práce a návaznosti výzkumu na praxi; zabýval se otázkami vědecké publikační činnosti a propagandy, výzkumem antikomunismu a jeho významem.

J. Karásek (Filosofická fakulta Komenského university, Bratislava) upozornil na závažnou situaci ve výchově sociologických odborníků a dorostu, na nutnost užší spolupráce obou akademií věd a universit při výuce sociologie a připomněl, že z kolegií by měla vyjít iniciativa k nápravě v této oblasti.

Ve Slovenské socialistické republice — řekl dále s. Karásek — jsou požadavky státních orgánů na sociology velmi náročné a dá se říci, že z hlediska možnosti kádrového stavu maximální. V Bratislavě je situace taková, že státní a stranické orgány vyslovují kritické požadavky v tom smyslu, že máme málo absolventů specializovaného sociolo-

Zasedání řídil akademik Andrej Sirácky. Zúčastnili se ho tyto členové:

Prof. ing. A. Hodek, prof. dr. J. Zvara, CSc., M. Formánek, CSc., člen korespondent J. Bodnár, prof. ing. dr. J. Celko, CSc., akademik I. Hrušovský, prof. Z. Javůrek, CSc., doc. dr. K. Kára, CSc., ing. J. Kučera, prof. dr. J. Popelová-Otáhalová, DrSc., akademik A. Sirácky, akademik L. Szánto, dr. M. Svo-

boda, CSc., prof. dr. J. Zelený, DrSc., doc. dr. M. Zigo, CSc.

Neřítomní: prof. ing. L. Hrzal, CSc., doc. dr. J. Filipec, CSc., doc. dr. J. Hrabina, CSc., doc. dr. I. Hruza, CSc., dr. F. Charvát, CSc., prof. dr. J. Loukotka, CSc., prof. dr. V. Ruml, člen korespondent L. Svoboda, doc. dr. L. Tomášek, CSc.,

gického studia. S. Karásek také zdůraznil, že koncepce další výuky marxistické sociologie, kterou zabezpečuje katedra marxistické sociologie na Komenského universitě v Bratislavě — dnes jediná fungující katedra tohoto oboru — těsně souvisí s vyjasněním předmětu a metody sociologie a s vyjasněním její společenské funkce. Upozornil na obtížnost plnění požadavků státních a stranických orgánů v oboru sociologie, bude-li tento obor dále zpochybňován.

S. Formánek hovořil o nutnosti konstituování obecné sociologické teorie, o vývoji diskusí o vědeckém komunismu, o potřebě a aktuálním významu historické úlohy dělnické třídy, poukázal na skutečnost, že kolegium doporučilo nakladatelství Academia lektorský sbor pro obor vědeckého komunismu, a navrhl vytvoření tříčlenné komise (skupiny), jež by připravila podklad pro zařazení vědeckého komunismu do nomenklatury vědních oborů. Zabýval se dále problematikou politické vědy, která se v konfrontaci s buržoazní politologií musí zbavit defenzivnosti.

J. Zvara (Fakulta VŠP Bratislava) hovořil o nutnosti vyjasnění vztahu tří součástí marxismu a sociologie, o kádrové práci v této oblasti, upozornil na zarážející fakt, že po empirické stránce je sociologie uznávanou disciplínou, jinak je tomu však v případě sociologické teorie. S. Zvara zdůraznil bezpodmínečnou nutnost rozvoje sociologické teorie a upozornil na potřebu důsledného posouzení skutečnosti zastavení výuky sociologie na Karlově universitě a na odlišný přístup k institucionalizaci sociologie (i filosofie a dalších oborů) v obou částech republiky. Machonin kdysi likvidoval vědecký komunismus ve prospěch sociologie. Dnes by někteří nejráději likvidovali sociologii cestou rozšiřování vědeckého komunismu. To je cesta, kterou my nepůjdeme.

K. Kára komentoval předložený materiál jako zajímavý a seriózní přístup k řešení zkoumané problematiky, která je mimořádně složitá. Studii s. Rychtaříka hodnotil velmi pozitivně, i když zdůraznil, že ji nelze považovat za definitivní ujasnění této problematiky, ale za významný krok směřující k tomuto cíli. Zdůraznil, že nechce zaujímat definitivní stanovisko k otázce vztahu předmětu filosofie a sociologie, ale pouze hledisko k přístupu ke zkoumání této problematiky.

Bylo by velmi nesprávné domnívat se, že klasifikace věd a jejich jednotlivých předmětů je trvalá a že platí jednou provždy. To se vztahuje i na marxistickou filosofii, sociologii a vědecký komunismus. Jak klasifikace věd, tak i předměty různých vědních disciplín se vyvíjejí a tento proces vývoje závisí především na úrovni vědeckého poznání a potřebě společenské praxe. Potřeby společenské praxe a rozvoj vědeckého poznání vytvářejí předpoklady pro vznik nových vědních disciplín, což může ovlivnit již existující vymezení předmětu některých vědních oborů. Toto hledisko je třeba uplat-

nit i v případě předmětu marxistické filosofie a sociologie. Vznik marxistické sociologie nesmí zbavit marxistickou filosofii jejího vlastního obsahu a její revolučnosti, avšak současně bude nutně znamenat, že některé problémy, které dosud patřily do filosofie, přejdou do sociologie. Z tohoto hlediska bude nutno posuzovat i otázku možnosti vzniku marxistické politologie. Marxistická politologie není ještě koncipována jako vědní obor. To však neznamená, že by za určitých okolností nemohlo dojít k jejímu vzniku. Jestliže se ukáže, že potřeby naší společenské praxe nemohou být adekvátně zajištěny dosud existujícími vědními disciplínami, a bude-li dosažený stupeň vědeckého poznání adekvátní pro zkoumání této problematiky, vytvoří se předpoklady pro ustavení tohoto vědního oboru. Vznik marxistické politologie by se patrně dotkl tradičního vymezení vědeckého komunismu, teorie státu a sociologie. Současně je nutno vzít v úvahu i to, že jeden objekt není zkoumán pouze jednou vědní disciplínou, ale zpravidla řadou vědních disciplín, které se liší v přístupu ke zkoumání dané problematiky. Otázka předmětu disciplíny těsně souvisí s otázkou její metodologie. Vyjasňování předmětu sociologie právě tak jako jiných vědních disciplín nelze tedy odtrhnout od vyjasnění jejich metodologie.

Akademik A. Sirácky hovořil o odtržení teorie od praxe a upozornil, že tato skutečnost vede ke vzniku a vývoji novopozitivismu. Vědecká kolegia musí příslušným orgánům navrhnout řešení dozrálých a stále diskutovaných problémů. Nerovnoměrná institucionalizace sociologie a jiných oborů v obou částech republiky je nadále neúnosná. Zužovávání marxistické sociologie do hranic empirických výzkumů je velmi nebezpečnou a nesprávnou tendencí. Tento přístup by mohl vést z jiných poloh tam, kam se dostávají buržoazní autoři na Západě, tj. k novopozitivismu. Současně by bylo nesprávné vytvářet z historického materialismu zvláštní společenskou vědu, neboť takový přístup by narušil povahu marxistické filosofie. S. Sirácky upozornil, že tato problematika byla již v mnohém směru objasněna řadou významných marxistických teoretiků, jako je Todor Pavlov, Živko Ošavkov. Upozornil, že v SSSR toto pojetí sdílí G. V. Osipov, a jak se zdá, i G. M. Andrejevová.

Prof. A. Hodek připomněl, že vědecká kolegia by měla vystihnout celou hloubku problémů a že mohou být garantem řešení závažných úkolů. Velkou pozornost věnoval nutnosti řešit výzkum historické úlohy dělnické třídy a upozornil na nebezpečí, jež vzniká ze snah řešit opět tuto problematiku „akademicky“. Problematiku dělnické třídy není možno posuzovat jen a jen z pozic sociálně ekonomických, nýbrž především z pozic politických a ideologických a se zdůrazněním vlivu, jaký má dělnická třída na politická dění ve společnosti. Tento výzkum musí být jakousi posilou proti různým buržoazním teoriím v této oblasti. Kolegia by se měla zabývat otázkou, jak ve výzkumu

podpořit sebeuvědomovací proces dělnické třídy.

M. Svoboda poukázal na význam toho, že Vědecké kolegium filosofie a sociologie ČSAV zložilo tradici teoretických diskusí, a poznámenal, že je nutno i v budoucnu tyto diskuse fundovaně připravovat a realizovat. Doporučil, aby vědecká kolegia připravila celou sérii diskusí k aktuálním teoretickým problémům, jež by současně sloužily jako základ pro rozhodovací procesy státních a stranických orgánů.

S. Popelová vyslovila souhlas s náměty s. Káry. Budou vznikat nové společensko-vědní disciplíny, protože tu jsou skutečnosti, které vyžadují, aby byly vědecky zkoumány, skutečnosti nejen přírodní, ale i společenské (např. potřeba analyzovat skutečnosti spojené s úlohou dělnické třídy). Proto by měl být vědecký komunismus ustaten, uznán jako vědecká disciplína, jako obor.

Pokud jde o marxistickou sociologii, musí být tendence, o kterých se zde mluvilo, překonány. Jakmile se zpochybní disciplíny, lidé prchají. Nemělo by se opakovat to, co bývalo v minulosti — aby o disciplínách rozhodovaly momenty mimovědecké.

Pokud jde o vzájemné vztahy disciplín, pak naše problémy nejsou nijak mimořádné. Vzájemné vztahy budou stále složitější. Tyto problémy by neměly vadit vlastnímu rozvoji disciplín — jejich relativní samostatnosti. V přírodních vědách je to už dávno samozřejmé. Situaci nám komplikuje určitá tradice. V minulosti to bývalo tak, že co nikam nepatří, to se dávalo do filosofie. Je třeba, aby se z marxistické filosofie postupně vyřadily nefilosofické momenty.

J. Kučera konstatoval nutnost stabilizace vědní disciplíny sociologie a odstranění nejistého a nejasného stavu v této problematice. Doporučil, aby se obor *obecná sociologie* studoval v Bratislavě, kde pro to existují dobré podmínky. Ve svém diskusním příspěvku také doporučil, aby byl pro příslušné orgány vypracován materiál, který by vyjádřil jasné stanovisko ke konstituování oboru zabývajícího se aktuálními politickými procesy (Národní fronta, politický systém rozvojových zemí, účast pracujících na řízení, výchova socialistického člověka, životní způsob, sociální struktura).

K. Kára přispěl k diskusi poznámkou o nebezpečí jak falešného akademismu, tak i nekonceptního pragmatismu při úvahách o vzájemném vztahu některých vědních disciplín a zdůraznil, že je třeba se vyvarovat tohoto nebezpečí.

M. Formánek zdůraznil závažnost diskuse o problematice vědeckého komunismu a jeho nutné institucionalizaci; tím se napomůže praktickému řešení problematiky sociologie. Navrhl, aby s. Rychtařík dále rozpracoval současný materiál o vztahu obou vědních disciplín, a poukázal na nemožnost řešit problém jinak než komplexně.

K. Rychtařík v krátkém závěrečném slovu shrnul, že základní tendenci ve společenských vědách musí být zápas za překonání důsledků pravicového oportunismu a revizionismu a důsledná orientace na marxistickou filosofii, marxistickou sociologii a vědecký komunismus v duchu koncepce společenského rozvoje, která bylo vypracována XIV. sjezdem KSČ.

Proto je nutné, aby ve struktuře společenských vědních disciplín měl své významné místo jak vědecký komunismus, tak marxistická sociologie, jejíž výuka na vysokých školách je náležitou potřebou společenské praxe.

Nihilistický postoj k marxistické sociologii, na nějž upozorňuje s. Fojtík, a někdy i likvidátorské tendence mohou mít dalekosáhlé škodlivé důsledky.

Tematika vzájemné vztahové struktury by skutečně měla být předmětem samostatné analýzy, která vyžaduje dlouhodobější zájem. Nemažou konzultační pomoc nám tu mohou poskytnout někteří přední sovětské sociologové.

Diskusi zhodnotil a uzavřel akademik A. Sirácky.

*

Obě kolegia přijala toto *usnesení*:

1. Vědecká kolegia projednala materiál o vztahu filosofie a sociologie v roce 1971. Na základě jednání a závěrů diskuse doporučují vědecká kolegia vypracování informační zprávy pro oddělení školství a vědy ÚV KSČ a ÚV KSS a pro obě ministerstva školství o dosavadní situaci a nápravě ve výuce sociologie na vysokých školách.

2. Vědecká kolegia doporučují vytvoření komise složené ze zástupců obou akademií věd a ministerstev školství, která by posoudila celou problematiku výuky sociologie na vysokých školách. Ze své strany doporučila vědecká kolegia do této koordinační komise, jejíž zřízení bude příslušným orgánům doporučeno, tyto své zástupce: ss. Rychtařík, jako předseda koordinační komise, Zvara, Filipec, Zelený, Karásek, Kára a Loukotka.¹

3. Vědecká kolegia vytvářejí komisi pro vypracování materiálu zdůvodňujícího nezbytnost začlenění vědeckého komunismu do systému vědních oborů se všemi z toho plynoucími důsledky. Komisi tvoří ss. Hodek, Hrabina, Hruža, Svoboda, Kára, předsedou je s. Hodek.

4. Vědecká kolegia poukazují na nutnost rozvoje sociologické teorie a politických věd.

5. S. Rychtařík je vědeckými kolegií pověřen, aby v úzké spolupráci s akademikem Siráckým dále rozpracovával materiál o vztahu vědních disciplín, aby dílčí materiály poskytoval k informaci vědeckým kolegiím a celý materiál dopracoval do roku 1974.

6. Vědecká kolegia doporučují publikovat průběh a závěry této diskuse v Sociologickém časopise a v časopise Sociológia.

Karel Kára

¹ Vědecké kolegium filosofie a sociologie, které se konalo 22. 6. 1972, rozšířilo komisi o s. Hružu a s. Charvátu a přijalo rezignaci s. Tomáška na členství v komisi.